The Union

International Union Against
Tuberculosis and Lung Disease
Health solutions for the poor

SAY NO TO TOBACCO

MARATHWADA GRAMIN VIKAS SANSTHA (MGVS)

Marathwada Gramin Vikas Sanstha
MGVS

ADVANCING TOBACCO CONTROL PROGRAM

Through capacity building, multi - stakeholder engagement and enforcement of legislation in Marathwada region of Maharashtra.
to support National Tobacco Control Program

ज़िन्दगी चुनो, तम्बाकू नहीं.

मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था (MGVS)

गट नं. १०८, प्लॉट नं ३४,ए.एस.क्लब जवळ, तिसगांव, महाराष्ट्र ४३११३६
दूरभाष : ०२०४, २३४१४११/१२

मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था (MGVS) –

मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था (MGVS) औरंगाबाद ही एक सेवाभावी सामाजीक संस्था असून सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था व सोसायटी रजिस्टेशन ॲक्ट नुसार नोंदणीकृत आहे. त्याचबरोबर FCRA, 12 A व 80 G ॲक्ट नुसार नोंदणीकृत आहे. मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था १९९५/९६ पासुन महाराष्ट्रातील मराठवाडा विभागात कार्यरत आहे. संस्था समाजातील शोषित व वंचित घटक, यांच्यासाठी आरोग्य सेवा आणि जनजागृती, रोजगार निर्मिती कार्यक्रम, पाणी आणि स्वच्छता प्रकल्प औरंगाबाद, नाशिक,जालना आणि अहमदनगर जिल्ह्यात अंमलबजावणी करत आहे, संस्थेचे कार्य क्षेत्र महाराष्ट्र राज्य आहे.

मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था (MGVS) चे प्रकल्प –

संस्थेमार्फत ग्रामीण व शहरी भागात शौचालय बांधकाम, अनाथ मुलांसाठी निवारा गृह, बेघर लोकांसाठी निवारा गृह, एच.आय.व्हि./ एड्स/गुप्तरोग प्रतिबंध व नियंत्रण प्रकल्पाअंतर्गत (लिंक वर्कर स्कीम, लक्ष गट हस्तक्षेप प्रकल्प), आरोग्य सेवावर लोकाधारीत देखरेख व नियोजन प्रक्रिया, स्माईल ई लर्निंग सेंटर, तसेच समुदाय आधार व काळजी प्रकल्प, पाणी व स्वच्छता इ. प्रकल्प एम.जी.व्ही.एस. च्या मदतीने लोकसहभागातुन चालविले जातात.

राष्ट्रीय तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रम :

जगात एका वर्षात तंबाखू व तंबाखुजन्य पदार्थाच्या सेवनाने ६० लाख लोकांचा मृत्यु होतो. World Health Organization (WHO) च्या मतानुसार जगभरात २० व्या शतकात दहा कोटी जणांचा अकाली मृत्यु तंबाखूमुळे झाला आहे. हा कल असाच राहिला तर २१ व्या शतकात १० कोटी लोकांचा अकाली मृत्यु तंबाखू सेवनाने होवू शकतो. **तंबाखु मुळे होणाऱ्या आजारा विरुद्ध लढण्यासाठी भारत सरकारने राष्ट्रीय तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रम २००७ व २००८ मध्ये चालू केला असून त्याची उद्दीष्टे :-**

अ) तंबाखु वापरामुळे होणाऱ्या घातक दुष्परिणांमा बद्दल जनजागृती (ब) तंबाखु व तंबाखु जन्य पदार्थाचे उत्पादन व पुरवठा कमी करणे

क) **कोटपा (COTPA-2003) कायद्याची खात्रीशीर अंमलबजावणी करणे** (ड) तंबाखुचे व्यसन सोडण्यासाठी लोकांना सहयोग करणे

ई) WHO ने दिलेल्या नियम व अटीनुसार तंबाखु च्या वापरावर प्रतिबंध आणि नियंत्रण करण्यासाठी सहयोग करणे.

१) GATS-2 (Global Adult Tobacco Survey) चा भारतातील सर्व्हे तंबाखू सेवनाने तरुणामध्ये किती प्रमाणा आहे याचा दुसरा जागतिक सर्वे २०१६-१७ ला करण्यात आला होता. यामध्ये भारतात २८.६ % इतके लोक तंबाखू सेवन करतात असे आढळून आले आहे.

२) एकुण कॅन्सर झालेल्या रुग्णामध्ये तंबाखू व तंबाखूजन्य पदार्थ सेवन करणाऱ्याचे प्रमाण पुरुषांमध्ये अधिक असून हेच प्रमाण महिलामध्ये एक चतुर्थांश इतके आहे. याचबरोबर हृदयाचा रक्तवाहिन्या व फफ्फुसाच्या जुनाट आजारांचा रोग होण्याचा संभव वाढतो.

३) WHO भाकित/मतानूसार २०२० मध्ये भारतात १५ लाख लोकांचा मृत्यु कॅन्सरमुळे होऊ शकतो. सध्या संपूर्ण जगात इतर देशाच्या तुलनेत तोंडाचा कॅन्सर झालेल्या रुग्णाची संख्या भारतात जास्त आहे.

४) GATS-2 (Global Adult Tobacco Survey) महाराष्ट्रात GATS-2 च्या २०१६-१७ अहवालानूसार २६.६% तरुण (यामध्ये ३५.५% पुरुष आणि महिलांचे प्रमाण १७ % इतके) तंबाखूचे सेवन करतात. यामध्ये धुम्रपान व धुम्रपान विरहित तंबाखू सेवन करण्याचे प्रमाण आहे.

५) सर्वेक्षणानुसार GATS-1 मध्ये १५-१७ वयोगटातील मुलांमध्ये २९% इतके प्रमाण होते ते GATS-2 मध्ये ५.५% पर्यंत वाढले आहे.

६) तंबाखू खाण्याची सुरुवात वयाच्या १५-१७ या वर्षात होते. GATS-2 च्या ससर्वेक्षणानूसार हे वय वर्ष १८.५ वरुन कमी होऊन वय वर्षे १७.४ वर आले आहे. हे अत्यंत धोकादायक आहे.

७) भारतात सार्वजनिक ठिकाणी करीत असलेल्या धुम्रपानामुळे Second Hand Smoke ला प्रत्येक ५ माणूस बळी पडतो. 39 World Health Assembly मध्ये व्या जागतिक आरोग्य सभेमध्ये एक ठराव पास करण्यात आला, यामध्ये Second Hand Smoke मुळे मृत्यु होणाऱ्यांना यामध्ये लहान मुले व तरुणांना संरक्षण देण्यात आले.

Advancing Tobacco Control Program -

तंबाखुच्या वापरामुळे होणाऱ्या मृत्युमध्ये घट आणण्यासाठी व राष्ट्रीय तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रम अंतर्गत राज्य व जिल्हा तंबाखु कक्षास सहायोग करण्यासाठी मराठवाडा ग्रामीण विकास संस्था (MGVS) मार्फत **The Union** - International Union Against Tuberculosis & Lung Disease च्या तांत्रिक मार्गदर्शनाखाली Advancing Tobacco Control Project महाराष्ट्रातील मराठवाडा विभागामध्ये (COTPA-2003) कायद्या अंतर्गत येणाऱ्या विविध शासकीय व निमशासकीय कार्यालयातील अधिकारी यांना (COTPA-2003) कायद्याचे अधिकार, कर्तव्य व जवाबदारी व कायद्यातील तरतुदी संदर्भात सहाय्य व मार्गदर्शन करण्यासाठी (औरंगाबाद,बीड,जालना,परभणी, नांदेड, हिंगोली) या जिल्ह्यामध्ये कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करीत आहे.

या कार्यक्रमाचे प्रमुख उद्दिष्ट पुढीलप्रमाणे आहे : (COTPA-2003) कायद्याचे अधिकार, कायद्यातील नवीन तरतुदी यासंदर्भात शासकीय व निमशासकीय अधिकारी यांना सहाय्यक व मार्गदर्शन करणे, तंबाखु उत्पादकांची तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रमात हस्तक्षेपाची दखल घेणे, कार्यक्षेत्रातील जिल्ह्यामध्ये प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रित्या होणारी तंबाखुची जाहिरात, प्रोत्साहन, सहयोगाची घटनांची दखल घेणे. राज्यस्तरीय व जिल्हास्तरीय समन्वय समितीस (COTPA-2003) ची अंमलबजावणी व देखरेख करण्यासाठी सहयोग करणे. या प्रकल्पाचे अंतिम उद्दिष्ट जिल्हाकार्यक्षेत्र तंबाखु मुक्तकिंवा धूरमुक्त करणे असा आहे.

भारत सरकारने २००३ मध्ये कोटपा (COTPA 2003) कायदा पास केला व यामध्ये सिगारेट व अन्य तंबाखू जन्य पदार्थावर नियंत्रण आणले गेले (यामध्ये तंबाखू जन्य पदार्थाचा प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष जाहिराती विक्री, व्यापार उत्पादन पुरवठा आणि वाटप याचा समावेश आहे.)

कोटपा २००३ कायद्याचे नियम :

कलम	नियम	उल्लघन केल्यास दंड	पद्धत
१. कलम ४	सार्वजनिक ठिकाणी धुम्रपानास बंदी	अ) वैयक्तिक गुन्हा केल्यास २०० रु. पर्यंत दंड ब) मालक/व्यवस्थापक अधिकृत अधिकारी यांना सार्वजनिक ठिकाणी धुम्रपान बंदीचे उल्लघन केल्यास गुन्हाच्या संख्येप्रमाणे दंड	प्रत्यक्ष जागेवर दंड करणे
२. कलम ५	तंबाखुजन्य पदार्थाच्या प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष जाहीरातीवर बंदी	अ) पहिला गुन्हा असेल तर २ वर्ष शिक्षा किंवा १००० रु. पर्यंत दंड	जामीनपात्र गुन्हा जागेवर दंड नाही
३. कलम ६ अ	१८ वर्षाखालील व्यक्तिनां तंबाखुजन्य पदार्थ विकण्यास बंदी	अ) २०० रु. पर्यंत दंड	प्रत्यक्ष जागेवर दंड करणे
कलम ६ ब	शैक्षणिक संस्थेच्या १०० यार्ड परिसरात तंबाखूजन्य पदार्थ विक्रीस बंदी	अ) २०० रु. पर्यंत दंड	प्रत्यक्ष जागेवर दंड करणे

कलम	नियम	उल्लंघन केल्यास दंड	पद्धत
४. कलम ७	सर्व तंबाखूजन्य पदार्थाच्या वेस्टनावर निर्देशित धोक्याची सूचना देणे	अ) उत्पादकाचा पहिला जामीनपात्रगुन्हा असेल तर २ वर्षापर्यंत शिक्षा व ५००० रु. दंड ब) दुसरा गुन्हा असेल तर ५ वर्षापर्यंत शिक्षा किंवा १० हजार रु.दंड क) विक्रेत्याचा पहिला गुन्हा असेल तर १ वर्षापर्यंत शिक्षा किंवा १ हजार रु. पर्यंत दंड ड) दुसरा गुन्हा असेल तर २ वर्षापर्यंत शिक्षा किंवा ३ हजार दंड	•जामीन पात्र गुन्हा प्रत्यक्ष जागेवर दंड करता येणार नाही

कलम-४ चे दंड वसूल व अंमलबजावणी करणारे अधिकृत अधिकारी

क्र.	केंद्रीय अंमलबजावणी व दंड वसूल करणारे अधिकारी	सार्वजनिक ठिकाणे
१.	विक्रीकर/प्राप्तीकर/कस्टम/परिवहन या विभागाचे उपनिरीक्षक व उच्च पदावरील अधिकारी	सर्व सार्वजनिक क्षेत्रातील ठिकाणे
२.	रेल्वे स्थानक प्रमुख, सहाय्यक प्रमुख	रेल्वे स्टेशन आणि परिसर
३.	राज्य केंद्र सरकारचे सर्व राज पत्रित अधिकारी, रुग्णालय प्रशासक, जिल्हा शल्य चिकित्सक	सर्व सरकारी कार्यालये स्थानिक स्वराज्य संस्था व नगरपालिका
४.	संचालक, वैद्यकीय अधिकारी, रुग्णालय प्रशासक, जिल्हा शल्य चिकित्सक	सरकारी व खाजगी रुग्णालय
५.	पोस्ट मास्टर व त्यापदावरील अधिकारी	पोस्ट ऑफीस सार्वजनिक खाजगी
६.	संस्थेचे प्रमुख/मानव संसाधन अधिकारी, प्रशासन अधिकारी	कार्यालये व कामाचे ठिकाण
७.	महाविद्यालय व शाळेचे प्राचार्य, मुख्याध्यापक,ग्रंथपाल	संबंधित शाळा व महाविद्यालय
८.	ग्रंथालय अधिकारी, सहाय्यक ग्रंथपाल व प्रशासकीय अधिकारी	पुस्तकालय/वाचनालय
९.	विमानतळ व्यवस्थापक, भारतीय विमानतळ प्राधिकरण अधिकारी	विमानतळ
१०.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग आणि आरोग्य सेवा संचालक	त्यांच्या आखत्यारीतील सार्वजनिक ठिकाणे
११.	राज्य आणि केंद्र सरकारचे अधिकारी	त्यांच्या आखत्यारीतील सार्वजनिक ठिकाणे
१२.	संचालक आरोग्य सेवा, नोडल अधिकारी राज्य व जिल्हा तंबाखू नियंत्रण कक्ष	त्यांच्या आखत्यारीतील सार्वजनिक ठिकाणे
१३.	पोलीस उपनिरीक्षक व उच्च पदावरील अधिकारी	त्याच्या आवरातील पोलीस स्टेशन
१४.	अन्न व औषध विभागातील उपनिरीक्षक व उच्च पदावरील अधिकारी	सर्व सार्वजनिक ठिकाणे
१५.	पंचायत राज संस्थेचे पदाधिकारी (सरपंच किंवा पंचायत समिती)	त्याच्या आवारातील सर्व सार्वजनिक ठिकाणे
१६.	राष्ट्रीय आरोग्य विभागाचे जिल्हा कार्यक्रम अधिकारी किंवा जिल्हा लेखश व्यवस्थापक	सर्व सार्वजनिक ठिकाणे
१७.	जिल्हा शल्य चिकित्सक,जिल्हा रुग्णालय किंवा प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे वैद्यकीय अधिकारी	रुग्णालय, इमारती, वैद्यकीय शिक्षण संस्था, औषधालय
१८.	निबंधक, उपनिबंधक, सरकारी वकील, शासनाचे सल्लागार	न्यायालयीन इमारत
१९.	जिल्हा शिक्षण अधिकारी व शाळा निरीक्षक	शैक्षणीक संस्था
२०.	वाहतुक अधिकारी सहाय्यक वाहतुक अधिकारी बसस्थानक प्रमुख,तिकीट तपासनिक,कंडक्टर	सार्वजनिक वाहतुकीचे ठिकाणे
२१.	तिकिट तपासनीस, वरिष्ठ तिकिट निरीक्षक तिकिट निरीक्षक व अधिकारी व रेल्वे	रेल्वे स्टेशन व परीसर
२२.	पोलिस प्रशासनातील सहाय्यक उपनिरीक्षक त्या पदापेक्षा मोठे अधिकारी	

कोटपा कायदा २००३ अंतर्गत कलम ६ (अ,ब) दंड वसूल करणारे अधिकारी

अ.क्र.	दंड वसूल करणारे अधिकारी
१.	कुलसचिव/संचालक/मुख्याध्यापक, प्राचार्य व शैक्षणिक संस्थेचे प्रमुख
२.	अन्न व औषध विभागातील उपनिरीक्षक दर्जाचे सर्व अधिकारी
३.	सहाय्यक कामगार आयुक्तकामगार विभाग
४.	निरीक्षक दर्जाचे सर्व अधिकारी, शिक्षण विभाग
५.	महानगर पालिका आरोग्य अधिकारी
६.	पंचायत राज संस्थेचे पदाधिकारी (सरपंच किंवा ग्रामसेवक)
७.	पोलीस विभागाचे उपनिरीक्षक किंवा त्यावरील पदाचे अधिकारी
८.	राष्ट्रीय आरोग्य मिशनचे जिल्हा कार्यक्रम अधिकारी किंवा जिल्हा लेखा व्यवस्थापक
९.	जिल्हा शल्य चिकित्सक, जिल्हा रुग्णालय किंवा प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे वैद्यकीय अधिकारी
१०.	गट विकास अधिकारी व विस्तार अधिकारी
११.	संचालक/सहसंचालक राज्य आरोग्य विभाग आणि राज्य शिक्षण विभाग
१२.	राष्ट्रीय तंबाखू नियंत्रण कार्यक्रमाचे राज्य व जिल्हा स्तरावरील नोडल अधिकारी.

कलम ५ व ७ साठी अंमलबजावणीसाठी अधिकृत अधिकारी

क्र.	दंड वसूल करणारे अधिकारी	विभाग
१.	कस्टम आणि केंद्रीय अधिकारी (Central Excise) विभागातील अधीक्षक व त्यावरील अधिकारी	सर्व विभागातील नोंदणीकृत महसूल विभाग
२.	विक्रीकर/आरोग्य/परिवहन विभागातील निरिक्षक दर्जाचे व त्यावरील अधिकारी	महसूल/आरोग्य/परिवहन
३.	कनिष्ठ कामगार आयुक्त	कामगार विभाग
४.	सहसंचालक लघुउद्योग विभाग	लघुउद्योग विभाग
५.	पोलिस व अन्न औषध विभागातील उपनिरीक्षक दर्जाचे व त्यावरील अधिकारी	गृह विभाग/अन्न व औषध प्रशासन

कलम ६–अ व ६–ब प्रमाणे तंबाकु विक्री करणारे ठीकाण व शैक्षणीक संस्था येथे खालील प्रमाणे फलक असावे:

१८ वर्षाखालील मुलांना तंबाखु अथवा तंबाखुजन्य उत्पादन विकणे हा कायद्याने गुन्हा आहे.

या शैक्षणिक संस्थेच्या १०० यार्ड परिसरात कुठलाही तंबाखु जन्य पदार्थ विकण्यास कायद्याने बंदी आहे.
या कायद्याचे उल्लंघन करण्याऱ्यास २००/- रुपाया पर्यंत दंड वसुल केला जाईल.

कलम ४ अनुससार सर्व सार्वजनीक (कार्यालय, हॉटेल, भोजनालय, गार्डन, बस स्टॉप, रेल्वे स्टेशन इत्यादी) ठिकाणी खालील प्रमाणे फलक असावे:

धुम्रपान निषेध क्षेत्र | **NO SMOKING AREA**

येथे धुम्रपान करणे कायद्याने गुन्हा आहे.
उल्लंघन करण्याऱ्यास २००/-
रुपया पर्यंत दंड वसुल केला जाईल.

SMOKING HERE IS AN OFFENCE
The violators will be challaned with
fine upto Rs.200/-

येथे कोणीही धुम्रपान करीत असेल तर
कृपया तक्रार नोंदवा
सुरक्षा अधिकारी फोन : ....

IN CASE SOMEONE SMOKE HERE PLEASE
LODGE A COMPLAINT WITH
SECURITY OFFICER PH : ....

30cm
15cm
60 cm

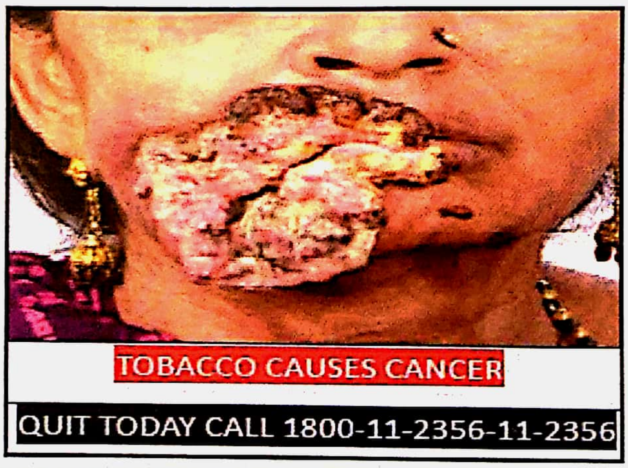

कलम ७ अनुसार तमाखु जन्य पदार्थंच्या पाकीटांवर अशी चित्रमय चेतावणी असावी.